

ցընէ ալ որ ապստարածը մէկէն 'ի գործ դնէ, վարժեցընելով՝ որ եթէ մեծին հրամանը կատարէ, սիրելի ու հանգիստ կ'ըլլայ. և թէ որ չկատարեր, ատելի կ'ըլլայ ու վիշտ կը քաշէ: Բայց սանկ ալ կը սկսի վարժեցընել թէ ամէն բանէն առաջ պէտք է որ զԲ. տուած սիրէ, Բ. տուածմէ վախնայ. առաւօտանց ելածին պէս ինքզինքը Բ. տուածոյ յանձնէ, նմանապէս իրիկունն ալ պառկելու ատեն: Բայց վարժեցընելով տղայ մը պզտիկուց, անկէ ետեւ ծնողաց ծուռ նայիլը մեծ պատժոյ տեղ կ'անցնի, ծեծ զարնելը մարդուս վայել գործ չըլլալը ինքիրմէ կը յայտնուի անոնց:

Հիմա ո՞վ կը տարակուսի թէ մեր ազգին տղաքն ալ թէ որ աս կերպով դաստիարակուիլ սկսին, չափահաս եղած ատեննին ալ առանց աշխատանք տալու իրենց մեծերուն՝ դիւրաւ շիտակ ճամբան կը մտնեն: Բայց կից յայտնի է որ մեր ազգին տղոց անուշութեամբ չկրթուելուն պատճառը իրենց բարքէն չէ եղեր, այլ կրթութեան կերպը չգիտնալէն, նաեւ բնական ու ծնողական գութն ու խնամքը սխալ ճամբով գործածելէն: Սասն զի տղայ մը որ 'ի մանկութենէ կը վարժի կատարել իր ամէն կամքերը, պոռալով կանչելով ամէն ուզածը առաջ տանիլ, ալ անկէ ետեւ ինչպէս կարելի է զսպել ան տղան: Սանաւանդ մեր քաղքերներուն աւելի գէշ սովորութեանցը հետեւելով, որ առջի բերանը կը կրթեն տղաքը՝ անոնց ամէն ուզածն ընելով՝ որ չկան չուրուտեն, անոնց ամէն անկարգ գործքերուն ու խօսքերուն վրայ ուրախանալով. դարձեալ տղոց առջեւ ուրիշներուն բարկանալով թէ ինչու տղուն կամացը դէմ կ'ընեն: Բայց սպիտի անկարգ կրթութեամբ տղան ինչուան ութը տասը տարուան կ'ըլլայ, կը սկսի իրեն անկարգ կիրքերը ամէն առթի մէջ 'ի գործ դնել. այնուհետեւ անուշութեամբ ըսուած խրատը ծաղր կ'ընէ. ծեծէն միայն կը վախէ, բայց չը-

կրթուիր, այլ անուշ աւելի կատաղի ու գազանային բնութիւն կը ստանայ: Զարութեանց ետեւէ երթալ, ամէն մտքին եկածը առաջ տանիլ, ամենուն չարիք ուզել, և անգթութեամբ ամենուն փաստ հասցընելու հետ ըլլալ, ուրիշի խեղճութեանը վրայ գութ շարժելու տեղ ուրախանալ, միայն ինքզինքը հոգալ, ասոնք են պատու ծեծով ու փետով եղած կրթութեան: Ս'էկ ազգ մը և քաղաք մը որ ասանկ խստութեամբ կ'ուզէ կրթել իր տղաքը, ոչ երբեք կը կրթուի մարդկութեան բնական օրինաց մէջ:

Հ. Գ. Մ

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆ

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

Յախճաթ թոմար:

ԲԱՆԱՍԻՐԱՅԻՆ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՆԵՐՈՆ մէջ Սիւտոֆէն, Փոփէն ու Պայրընէն ետքը խիստ հռչակաւոր է Յախճաթ թոմարն: Եւ յիշուի. իր փափուկ իմաստները, կարգէ դուրս զուրցուածքի կերպը, մտածմանց նորութիւնը, թոմարն անուշը Բնագիտաց ու օտար ազգաց մէջ անմահացուցած են: Եւ զարմանալի հանճարը շատ լուր կ'երեւնայ Երանայ ըսուած բանաստեղծութեանը մէջ, ուր չորս եղանակաց յատկութիւնները անանկ բնական կերպով մը կը ստորագրէ որ տգէտն ու իմաստուն կարգացողը հաւասարապէս կը զմայլին. ո՞՞ն ալ զարդարուն ու կենդանի է: Բայց սպիտի մարդու մը վարուց ծանօթութիւնը աւելի անոր համար օգտակար կը սեպենք մեր ընթերցասիրաց՝ որ իրմէ կրնան սորվիլ թէ ուսումնասէր մարդը պէտք է արիւնջայ, ու որ և իցէ արգելքէ մէկէն չուսահատի, գիտնալով որ ուսումնականին մէկ հատիկ ապաւենը անխոնջութիւն



Թուման : — Քեւոյի վանքը : — Ահապուրի վանքը : — Թամիզ գետն ու Ռիւմնտի բլուրը :

ու յարատեւութիւնը պիտի ըլլան :

Թուման աղքատ մարդու մը զաւակ ըլլալով՝ իր հանձարը սրելու բաւական միջոց ու կարողութիւն չունէր . բայց իր քննքովը շատ առաջ գնաց . գիշերները երկար ատեն կարդալու ետեւէ կ'ըլլար, կ'ըսէն, ու բեր

նէն կերակուրը կտրելով կը ծախէր, ան ստրկով եղ կը գնէր ու գիշերները կը վառէր որ կարգայ գրէ : Վեղեցիկ բանաստեղծութիւններ կը շարադրէր . և թէպէտ գովող՝ սիրտ տուող մը չեղաւ իրեն, բայց ինքը ամենեւին չյուսահատեցաւ . անով ալ

իմացուց թէ ինքը հասարակ մատենագիրներէ վեր մարդ էր :

Նաւա 1700^{ին} Սկովտիայի Լատնամքաղաքը • ծնողքը աղքատ ըլլալով՝ հազիւ կը կերակրէին իրենց տղաքը • բայց Ռիչարտսըն անունով մէկը (Սոմսոնին կարգէ դուրս հանձարը տեսնելով՝ իր քովն առաւ ու հարկաւոր դրքերն ու դաստիարակութիւնը տուաւ անոր :

Սովորական ուսմունքները Լէտպուրկի դպրոցը սորվեցաւ, ինչպէս որ ինքն ալ կ'ըսէ Լոնտոն վրայ շինած բանաստեղծութեանը մէջ : Հոն թէպէտ քանի մը բանաստեղծական բաներ ալ կը շարադրէր, բայց չէր կարծուէր թէ այնպիսի մեծ հանձարի տէր ըլլայ • (Սոմսոն ալ մեծ համարմունք մը չունէր անոնց վրայ, անոր համար ամէն տարի կադանդին օրը առջի տարուան մէջ շարադրածները կ'այրէր կ'ըսէն : Լէտպուրկէն Լատիմպուրկ անցաւ, ու քանի մը տարիէն հայրը մեռնելով՝ մայրն ալ ունեցածը չունեցածը ժողովեց ու Լատիմպուրկ եկաւ : Իր բարեկամները կը յորդորէին զինքը որ (Սոմսոնը եկեղեցական ընէ • (Սոմսոն ալ առջի բերան հաւանութիւն ցրցուց, բայց պատճառով մը միտքը փոխուելով՝ սկսաւ դարձեալ բանաստեղծութեան ետեւէ իյնալ : Եւ թէպէտ գրուածները վարձարնողները աւելի շատ էին քան թէ գովողները, բայց ինքը ամենեւին չըյուսահատեցաւ :

Իմացաւ (Սոմսոն թէ իր հանձարը աւելի Լոնտոնայի մէջ բանի կրնայ գալ • ուստի ելաւ Լոնտոն գնաց, ու հոն շատ մեծամեծ մարդկանց հետ ծանօթացաւ • բայց անով ալ աղքատութենէն չազատեցաւ • ինչպէս աս դիպուածէս ալ կ'իմացուի, որ (Սոմսոնին զոյգ մը հողաթափ պէտք եղաւ, ու գնելու ստակ չունենալով՝ ուզեց որ ձմեռուան վրայ շինած բանաստեղծութիւնը ծախէ, ու անստըկով գնէ • շատ աշխատելէն ու գնող մը չգտնելէն վերջը ցած գնով մը մէ-

կուն ծախեց : Բայց բարեկամներ ալ ունեցաւ Լոնտոնայի մէջ, որ իրեն աս Ձմեռն ըսուած բանաստեղծութիւնը կարդալով՝ սկսան անունը մեծցընել ու վրան դովեստներ կը տպէին, գանգատելով Լոնդոնացուց մեծամեծաց ըրածին վրայ՝ թէ ինչպէս ասանկ կարգէ դուրս հանձարաւոր մարդիկը երեսի վրայ կը ձգեն • ասկէ շարժած՝ սկսան ոմանք իրեն օղորմութիւն ալ խրկել :

Ձմեռն ըսուած բանաստեղծութիւնը շատ անգամ տպուեցաւ, ու անով (Սոմսոնի անունն ալ սկսաւ կամաց կամաց մեծնալ • (Սալպոթ անունով գլխաւոր ատենագրարին քով մը տաւ իբրեւ անոր որդւոյն դաստիարակ, և անոր հետ դէպ 'ի Լատիա ճամբորդութիւն մը ըրաւ : Լոն միջոյին այլ և այլ տէրութեանց բռնած ճամբաներուն չհաւնելով, Լքատութեան վրայ երկայն բանաստեղծութիւն մը սկսաւ գրել : Լոնտոն դառնալէն ետեւ (Սալպոթին միջնորդութեամբ տէրութեան հրովարտակաց ատենագրարը եղաւ • բայց երբոր (Սալպոթ ալ մեռաւ, (Սոմսոն իր պաշտօնէն զրկուելով՝ երեսի վրայ մնաց • անոր համար դարձեալ բանաստեղծութեան ետեւէ եղաւ, որպէս զի անով կարենայ իր ապրուստը ճարել : Երկու տարի անցնելէն ետքը Լքատութեան վրայ շինած բանաստեղծութիւնը լմնցուց, ու ամէնքը հաւնեցան իբրեւ իրեն գործոյր մէջ ամենէն առաջին ու ազնիւ սեպելով : Բայց հիմա (Սոմսոնի անունով դրտնուած աս բանաստեղծութիւնը բուն հեղինակինը չէ • վասն զի իր մահուանէն ետքը Գէորգ Ի իթթըլթոն աւնունով ասպետը (Սոմսոնի գործերը ուզածին պէս կարգաւորեց :

(Սոմսոնին գրուածոցը մէջ գլուխ գործոց կը սեպուի Եղանակայ վրայ շինած բանաստեղծութիւնը, որուն մէջ, ինչպէս որ վերն ըսինք, (Սոմսոնին զարմանալի հանձարը շատ լաւ կ'երևնայ : Լոն գիրքը իր ծախքովը

տպեց, բայց ետքը չկրնալով ամբողջ ստակը վճարել՝ բանտ դրուեցաւ, ու հազիւ թէ ուրիշի մը ողորմութեամբ բը ազատեցաւ :

Կալէսի իշխանը որովհետեւ ամէն ջանք կ'ընէր Միգղիացւոց սիրելի ըլլալու, գիտութեանց ալ սէր ունենալով ինքզինքը իմաստնոց պաշտպան կը ցուցնէր, (Թումանն ալ իր քովը առաւ, ու իրեն բանաստեղծական հանձարը տեսնելով՝ տարին հարիւր լիրէ սթերլին եկամուտ կապեց անոր : Մնատենները Միգղիացի ըսուած ողբերգութիւնը շինեց, որ հաճոյ չանցաւ. ետքը (Թանգրեթի և Սիլիմանդա ըսուած ողբերգութիւնը շարադրեց, որուն շատերը հաւնեցան, և ինչուան հիմա ալ Միգղիացւոց թատերացը մէջ կը ձևացնեն : Կրիողանա ըսուած ողբերգութիւն մըն ալ սկսաւ գրել, բայց մահը վրայ հասնելով՝ անկատար մնաց : Իրեն շինած ողբերգութիւններէն կ'երևնայ որ աս տեսակ բանաստեղծութեան այնչափ յարմարութիւն չունէր :

(Թումանին վերջի գործքը եղաւ Ինքր անդադաթեան ըսուած բանաստեղծութիւնը, որուն վրայ տարիներով աշխատեցաւ, ու շատ լաւ գործք է : Ետքը առողջութե համար Լոնտրայէն Վիու քաղաքը անցնելով, վրան ջերմ մը եկաւ, ու 1748^{ին} օգոստոսի 17^{ին} մեռաւ : Բաջ Սիլիմանտի եկեղեցին թողեցին զինքը առանց տապանադիր մըն ալ դնելու գերեզմանին վրայ. բայց ետքը Սիլիմանտի եկեղեցին փոխադրեցին ու վրան փառաւոր շէնք մը շինեցին :

Ինչահասակ էր (Թումանն ու գէր, ու ինչպէս որ հոս դրուած պատկերէն ալ կ'երևնայ՝ հաստ ու ապուշ մարդու դէմք ունէր, բայց բնութեամբ ընդ հանրապէս ուրախ էր :

ԱՇԽԱՏԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Եւրոպայի այլ և այլ երկրներէն լաճառահանութեանը ծաղկելը :

Եւ տարի Փարիզ հրատարակուէր են աշխարհքիս այլ և այլ տերութեց վաճառականութեանը վրայ հարկաւոր տեղեկութիւններ, որ շատ հետաքրքրական բաներ են : Երեսն մէջ ամենէն զարմանալին Միգղիացւոց վաճառականութեան ծաղկիւն է. օրինակի համար, 1840^{ին} 1,655,8240, 100 Ֆրանքի վաճառք մտեր է Միգղիա, ու 2,911,991,950 Ֆրանքի վաճառք դուրս ելեր է. իսկ 1842^{ին} մըտածն է 1,630,118,225 Ֆրանք, և եւրոպ 2,816,106,475. Միգղիացւոցմէ ետքը Վաղղիացւոց վաճառականութիւնն է ամենէն աւելի ծաղկածը, ինչպէս որ հաշիւներէն յայտնի կ'իմացուի :

Եւ հոս դնենք գլխաւոր տերութեանց վաճառականութեան ընդհանուր ցուցակը, այսինքն աս տարիներու նայելով եւրոպ մտած վաճառքներուն գինը՝ միջին համեմատութեամբ.

Միգղիա	4,500,000,000
Գաղղիա	2,200,000,000
Միացեալ Նահանգք	1,300,000,000
Դերմանական դաշնակցութիւն	1,000,000,000
Աւստրիա	850,000,000
Ստորին Նահանգք	680,000,000
Ռուսաստան	650,000,000
Պելճիա	600,000,000
Սարաւենիա	600,000,000

Եւ բոլորը մէկէն 12 ու $\frac{1}{2}$ երկմիլիոն. թող Եւրոպայի մէկալ տերութեանց վաճառականութիւնները, զոր օրինակ՝ Եւրոպիայի, Տանիմարքայի, Սպանիոյ, Փորթուգալի, (Սմանեան տերութեան, և Իտալիոյ և Յունաստանի գաւառներունը :